

Je dôležité mať filipa? Zistíte v divadelnej komédii

Zora Handzová | Pravda | 18.04.2023

O tom, či je dôležité mať filipa, rozmýšľal už Oscar Wilde, keď takmer pred 130 rokmi napísal rovnomennú komédiu. Sám si zažil svoje a bol dokonca vo väzení za "prečin proti mravopočestnosti", no jeho typický anglický humor to nijako neoslabilo. Aj po rokoch vie byť až kruto uštipačný. Divadlo Aréna dalo Wildeovmu Filipovi nové šaty na javisku mestského Divadla P. O. Hviezdoslava a sedia mu ako uliate.

Symfónia vtipných scérok

Oscar Wilde v jednej zo svojich najúspešnejších hier Je dôležité mať Filipa rozohráva symfóniu vtipných scérok zo života, čoraz viac zamotáva kľbko vzťahov a zahráva sa s identitou svojich postáv.

Ako šľachtic a zároveň bystrý pozorovateľ a skvelý spisovateľ veľmi dobre pozná maniere ľudí z vyššej spoločnosti a kruto sa vysmieva z jej pokrivenej morálky. Jeho postavy sú napísané brilantne a nadčasovo, takže môžu byť aj celkom dnešné. Nové spracovanie Filipa však nie je konverzačná komédia, je plné hudby a tanca, ktoré dávajú slovám rytmus a predstaveniu dynamiku. Skvelí herci v krásnych kostýmoch (Nina A. Stillmark) ponúkajú „ľahkovážnu komédiu pre seriózne publikum“, ktorá pôsobí hravo a sviežo.

Kto je Filip

Oscar Wilde sa rád hrá so slovami a veľmi premyslene volí aj mená svojich postáv. Názov hry Je dôležité mať Filipa v angličtine znie The Importance of Being Earnest – „earnest“ znamená v preklade vážny či váženy a rovnako znejúce meno Ernest bolo vo viktoriánskom Anglicku jedným z najčastejšie používaných mien. Slovenskí a českí prekladatelia, aby zachovali autorovu slovnú hračku, použili meno Filip v súvislosti so spojením „mať filipa“, teda premýšľať. Divadelný bulletin odhalí aj ďalšie skryté narážky.

Tak sa na scéne objaví Filip (skvelý Ján Jackuliak), ktorý sa uchádza o rozkošnú Gvendolínu Fairfaxovú (Natália Puklušová), pričom „fair“ z jej priezviska v preklade znamená slušná, priateľná. Gvendolína je sesternicou Filipovho priateľa Algernona (Martin Hronský), ktorého meno pochádza z normandského jazyka a znamená „s fúzami“, ktoré boli v danej dobe znakom typického dandyho, ľahkovážneho fičúra.

Algernon si vymyslel neexistujúceho chorého priateľa, ktorého môže použiť ako výhovorku vždy, keď potrebuje zdúchnuť. Ako sa však ukáže, ani Filip nemá iba jednu tvár, v Londýne je Filipom, no vo svojom dome na vidieku žije ako Jack Worthing. Také meno sa v stredoveku používalo na všeobecné označenie človeka, Jack je teda celkom obyčajný bežný muž so všetkými ľudskými nedostatkami, nech sa v spoločnosti tvári akokoľvek spôsobilne. Pri ňom sa však autor pohral ešte aj s miestnym názvom: Worthing je prímorské mesto, kde fúka morský vánok (warthing effect), čo evokuje obraz Jacka ako vetroplacha. „Vysoké morálne zásady

neprospievajú ľudskému zdraviu a pocitu šťastia. Preto som si vymyslel svojho brata Filipa,“ hovorí Ján Jackuliak ako Jack.

Ďalšou dámou do páru je Cecília, Jackova pôvabná chovanica (Barbora Švidraňová) a základ jej mena v latinčine znamená slepá či krátkozraká. Jack od nej pravidelne odchádza do Londýna za svojim neexistujúcim „zhýralým bratom Filipom“, ktorý neplánovane zaujal Cecíliinu predstavivosť. Aby sa veci ešte trocha skomplikovali, obraz utajovanej chovanice Cecílie zasa zaujme Jackovho priateľa Algernona.

Obe mladé slečny, Gvendolínu i Cecíliu, priťahuje meno Filip ako obraz úspešného muža. Nezáleží im na jeho skutočnom vzhľade či dokonca charaktere, milujú obraz ideálneho muža a ten sa jednoducho musí volať Filip. Gvendolínina matka (vynikajúca Jana Oľhová) nádejných ženíchov svojej dcéry schvaľuje podľa prísneho výberu: podľa majetku a postavenia.

Oscar Wilde poznal ženy, hoci vo väzení sedel pre svoj homosexuálny vzťah, bol nielen manželom a otcom, ale tiež redaktorom časopisu Svet ženy. Bravúrne vykresľuje ženské priateľstvo, poznačené pocitom konkurencie, pretváрку, falošný súcit. Vidí aj to, ako ich spoločnosť kriví, keď utiahnutá vychovávateľka slečna Prismová (šarmantná Anna Šišková) nemôže byť predsa matkou, lebo „nie je vydatá“.

Nekorektný, dekadentný, krutý

Oscar Wilde napísal Filipa takmer pred 130 rokmi a podľa režiséra Čičváka je nekorektný, dekadentný a krutý. Pre javisko je teda ako stvorený. „Jeho dámam v tejto hre nejde o nič iné, len aby sa muž ich snov volal Filip. Je to, akoby ste sa zamilovali do profilu na facebooku. Dôležité je, ako tam človek vyzerá, a nie, aký je v skutočnosti, a tomu by mohlo rozumieť aj dnešné mladé publikum,“ myslí si režisér.

Wilde demaskuje povrchnosť ľudí svojej doby a ich nezrelosť. Mladé slečny si píšú svoje denníčky, no zaznamenávajú v nich len svoje ilúzie, predstavy. V čom sa to líši od profilov na sociálnych sieťach? Mladí muži v tejto hre o sebe vytvárajú falošný obraz, len aby si mohli beztriestne užívať svoju moc. V čom je to iné ako dnešné šírenie manipulácii, hoaxov a dezinformácií?

Napokon, aj Wildeova replika „vyzerá ako niekto a pritom je nikto“, je platná dodnes, pretože ľuďom na imidži mimoriadne záleží. Na tom vlastnom aj na imidži tých druhých, ktorým sa dáme ľahko oklamať, napríklad aj vo voľbách. Wilde majstrovsky spracoval rozdiel medzi obrazom reality a skutočnosťou aj v slávnom románe Portrét Doriana Graya.

Od Mozarta po Jacksona

V inscenácii režiséra Martina Čičváka hrá dôležitú úlohu hudba. Scénu (Hans Hoffer) tvorí obrovská klaviatúra, na ktorej sa roztancujú herci, spod ich nôh tak vytryskne vždy iný hudobný motív, podľa situácie na scéne od Mozarta a Gerschwina až po Michaela Jacksona. Hudba repliky neprehluší, naopak, vie ich podčiarknuť a vyslať do publika v pravý čas a s inou razanciou. A hudobní znalci môžu vnímať jeden rozmer navyše.

Ján Jackuliak a Martin Hronský na klávesoch obrovského klavíra ľahkým tanečným krokom stúpajú presne na daný tón z melódie, tým ľahšie plynú aj ich wildeovská konverzácia. „Hudbu vyberal režisér Martin Čičvák s Jurajom Bielikom, aby vyjadriala, čo v ktorej scéne potrebujeme povedať a zároveň, aby sme ju mohli na tých klávesoch na scéne zahrať, hoci v skutočnosti hudba znie odinakiaľ. Siahli po známych melódiách, objaví sa tam Gerschwin a keď hrám Filipa, znie zas Michael Jackson. Nebolo to jednoduché, no myslím, že to poskladali veľmi dobre a že si to dokonca vychutnali,“ hovorí Ján Jackuliak, ktorý je tiež hudobníkom.

Ak niektorý divák čaká klasickú anglickú konverzačnú hru, zostane sklamaný. Tento Filip má ozaj nové šaty. „Nemôže nás milovať každý, nie sme pizza,“ komentuje režisér, ktorý tentoraz zvolil komédiu, aby aspoň trochu odľahčil túto ťažkú dobu. Wildeov anglický humor je cynický, ale nie prvoplánový. Čičvákovo spracovanie do dnešnej doby zapadá.

HODNOTENIE PRAVDY: 4 HVIEZDIČKY z 5

Je dôležité mať Filipa / Divadlo Aréna / réžia Martin Čičvák / preklad Saša Sarvašová / úprava Martin Čičvák / scéna Hans Hoffer / kostýmy Nina A. Stillmark / hudobné naštudovanie Juraj Bielik / pohybová spolupráca Silvia Hudec Beláková

Hrajú: Ján Jackuliak, Martin Hronský, Jana Oľhová, Natália Puklušová, Barbora Švidraňová, Anna Šišková, Michal Režný, Sáva Popovič